

prägel än många av de förslag, som framfördes av andra ledande kyrkomän. Detta förslag var icke ett uttryck för Troils personliga uppfattning utan tog i stor utsträckning hänsyn till traditionen. Troil själv hade önskat en mer vittgående reform¹⁾. Även Olof Bjurbäck hade en radikalare inställning till det liturgiska arvet än 1793 års handboksförslag.

¹⁾ Helander, o. a. a. sid. 112 f.

David Lindquist.

Nyutkommen litteratur.

Det är högkonjunktur på den litterära marknaden. Strömmar av böcker överflöda på bokmarknaden. Skönlitterära verk uppnå jätteupplagor, och efterfrågan tyckes visa på en omätlig läslusta. Somligt är av verkligt värde, annat ganska värdelöst, sannolikt bara dagssländor; i dag i ropet, i morgon förgätet.

Också den religiösa och teologiska litteraturen flödar. På redaktionens bord har under årets lopp samlats en ansenlig myckenhet böcker. Åtskilligt har redan recenserats, annat återstår. Det har sparats för en kort sammanfattande översikt inför julen. Kanske något kan vara lämpligt att erinra om nu inför helgen, somligt kan törhända lämpa sig för julinköpet av den teologiskt intresserade givaren.

I inledningen till den av Samfundet Pro fide et Christianismo föranstaltade nya upplagan av *Svenska kyrkans bekännelseskrifter* (Diakonistyrelsens bokförlag 710 s., 10:— kr.) erinrar Dick Helander om att den första samlade upplagan av dessa skrifter, vilka skola äga normerande betydelse för kyrkans tro och förkunelse, utgavs år 1730 under konung Adolf Fredriks tid som ett uttryck för omtanke om rikets väl, och att en ny återgång till de skrifter, i vilka den kristna tron framlägges, nu är att skönja. Den nya upplagan är i huvudsak ett sammanförande till en volym av de översättningar, som under det sista årtiondet har utgivits separat och därtill har fogats nya översättningar bl. a. av Augsburgska bekännelsens apologi samt Konkordieformeln. I sitt nu-

varande skick ger denna vackra och vederhäftiga upplaga ett utmärkt och lättillgängligt tillfälle åt en var att skaffa sig en ingående kännedom om de för vår kyrka grundläggande skrifterna. Den borde finnas i varje pastorsämbete.

Det torde vara få präster i vårt land, som icke lystrade till, när det ryktades att ett nytt bibelverk var att förvänta under redaktion av professor Anders Nygren. Så stor som bristen i detta avseende varit inom vår kyrka och så stora, som de vetenskapliga forskningsresultaten varit inom de exegetiska och dogmatiska vetenskaperna under de sista årtiondena, måste det hälsas med den allra största tillfredsställelse, att en sammanfattande och översiktlig framställning gives inte blott i enskilda undersökningar utan i en sammanfattande *Tolkning av nya testamentet*. De första delarna av detta arbete, som blir av grundläggande och epokgörande betydelse ej blott för forskningen, men också för förkunelsen i vår kyrka, hava nu utkommit. Utgivaren: *Anders Nygren* inleder serien med en djuplodande kommentar till *Romarbrevet* (Diakonistyrelsens förlag 456 s. kr. 12:50) där han på det magistralt klara sätt, som utgör hans charisma, rödjer upp med gamla missförstånd, och leder in ej blott i Romarbrevets ofta svåråtkomliga tankevärld, utan också ger en bild av Pauli teologiska grundsyn i dess motsats å ena sidan till samtida tänkande inom den judiska och den hellenistiska världen, och å andra sidan till vår egen tids sätt att betrakta de religiösa frågorna. Den uppgift, som Nygren här har satt sig före har han utformat på ett sätt, som skapat ett, åtminstone för svenska förhållanden, helt nytt slag av bibelkommentar, där det atomistiska förfaringssättet får ge vika för en sammanfattande framställning. Med tillfredsställelse ser man att utgivaren själv också ämnar svara för tolkningen av Matteusevangeliet, som säkerligen i ännu högre grad än Romarbrevskommentaren kommer att bli av betydelse för den nutida förkunelsen i vår kyrka.

Samtidigt med Romarbrevskommentaren föreligger en tolkning av Pauli brev till Korintierna. Den är utgiven av professor *Hugo Odeberg*. I *Korintierbrev* (Diakonistyrelsens bokförlag, 455 s. kr. 12:50) har denne grundlärde forskare ett ypperligt tillfälle att ge en skildring av livet i de små hednakristna församlingarna i Akajas huvudstad knappt mer än tjugo år efter Kristi död. Det är av största intresse att se huru Paulus av de konkreta svårigheterna, som han mött i denna församling, finner anledning till att

belysa det kristna livets innersta väsen. För Paulus fanns det skriver en av Odeberg citerad kommentator »icke ett problem, hur konkret och jordbundet det än var som icke blev till ett fönster, öppnat mot universum och universaliteten. Alla ting betraktas ut från sin eviga källa, den Visdom och den Gudskärlek, som uppenbarat sig i den Kristus, vilken vill knyta människorna till deras egentliga liv». Därför få också dessa skrifter ett förblivande värde. Icke minst på det sedliga området. Här rödjer författaren också upp med mycken okunnighet i fråga om den rätta förståelsen av den paulinska uppfattningen. Redan till nästa år utlovar Odeberg en tolkning av Johannesevangeliet, som förvisso av många svenska läsare, som icke haft tillfälle att följa hans omfattande forskningar i fråga om det fjärde evangeliet, kommer att mottagas med tacksamhet.

Vid årets prästmöte i Lund hade preces, kontraktsprosten och docenten *Nils Johansson* framlagt en lärd avhandling om *Det urkristna nattvardsfirandet*. (Gleerups förlag, 321 s. kr. 8:50). Hans grundsyn på nattvarden är dess väsen av måltidsgemenskap och han exemplifierar detta med en detaljrik genomgång framför allt av Nya testamentets skrifter. Han sätter nattvarden i samband med den måltidsgemenskap som Jesus höll med sin lärjungakrets eller med publikaner och syndare från och med den stund, då han började sin verksamhet som den fördolde Människosonen. Avhandlingen ger många nya synpunkter på texter och situationer i Jesu liv och liknelser och låter den i förkunnelsen alltför mycket bortglömda gemenskapstanken framstå i nytt ljus.

Direkt i förkunnelsens tjänst står *Yngve Rudbergs* homiletiska utredningar av *Kyrkoåret*, (Diakonistyrelsens förlag, 360 s. kr. 9:50) samtliga tre årgångarnas högmässotexter behandlade med inledande korta översikter av texterna och därefter för varje text ett utkast till predikan. I den inledning, som författaren ställer före sitt opus, har han många och kloka ord att säga, både om förberedelsen och predikans utformning och utförande. Icke minst med hänsyn till de nytillkomna texterna har Rudbergs arbete mycket att skänka åt predikanten, icke minst åt den som länge stått i sin prästerliga gärning och har behov av att ständigt lära på nytt.

Den kyrkohistoriska forskningen har under den sista tiden fått en glädjande inriktning på svenska studieobjekt. En hel rad av förträffliga specialundersökningar ha framkommit, som kasta nytt ljus över förut dunkla punkter i vår egen kyrkas historia. Denna

inriktning på svenska studieobjekt, i hög grad stimulerad av förre professor Hjalmar Holmquist, har funnit ett stöd i den av hans efterträdare på lärostolen, Hilding Pleijel, grundade serien av Samlingar och studier till Svenska kyrkans historia. I denna serie föreligga nu tre nya undersökningar från skilda epoker i vår kyrkohistoria. En lärdomshistorisk undersökning publiceras av *Ragnar Askmark: Svensk Prästutbildning fram till år 1700*. (Diakonist. förl., 377 s. kr. 7:50). Det är en intressant, ehuru i viss mån vemodig, historia om utbildningens vandring från domkyrkorna under biskoparnas överinseende och med fortsatt och långvarig praktiskt deltagande också i domkyrkornas gudstjänster, och till gymnasier, som sedan 1620-talet blevo domskolornas efterträdare och högskolor inom stiftet. Från gymnasier går vägen vidare till universitetet. Undersökningen ger också värdefulla inblickar i huru man under de behandlade århundradena sökte teoretiskt och praktiskt skola den blivande prästen.

Hans Lundin har gjort *Joannes Baazius' kyrkliga reformprogram* (Diakonistytrelsens förlag, 262 s. kr. 7:—) till föremål för en undersökning. Denne egendomlige och något orolige präst, (kyrkoherde i Jönköping, död 1649 som biskop i Växjö) förde en ganska hätsk strid med sina kyrkliga överordnade, starkt influerad av den tyska reformrörelse vars främste målsman var Johann Gerhard. Å ena sidan vänder han sig mot biskoplig och consistorial maktfullkomlighet och pläderar för det consistorium generale, som Gustaf Adolf och Axel Oxenstierna ville se förverkligat såsom överhuvud för hela den svenska kyrkan. Å andra sidan opponerar han sig häftigt mot det tilltagande försöket att bruka kyrkan för rent världsliga uppdrag såsom att utskryva boskaps- och mantalslängder. Också för en reform av kyrkotukten har Baazius ivrat bl. a. för en medverkan från lekmännens sida.

I *Bengt Strömbergs* avhandling: *Magister Mathias och fransk mendikantpredikan* (Diakonistytrelsens förlag, 192 s. kr. 5:—) ges en intressant bild av svensk medeltida predikan. Detta område av vår kyrkohistoria är dess värre hittills mycket litet beaktat. Strömbergs undersökning sätter in på en period av så mycket större intresse, som det kom att domineras av den svenska sierskans, Birgittas, gestalt. Mathias var hennes biktfader, sannolikt från hennes giftermål, år 1316, och i varje fall vid hennes religiösa genombrott och kom med all sannolikhet att betyda mycket för hennes utveckling. Han utövade kontroll över hennes revela-

tioner, liksom han ock arbetade på att få dem erkända. Han dog under Birgittas vistelse i Rom omkring år 1350. Strömberg undersöker nu denne Mathias' predikan och dess beroende av dominikanska och fransiskanska förebilder, framför allt av franskt ursprung, såväl i fråga om materialet som också dess användning. Den väl skrivna, lättlästa avhandlingen ger god inblick i medeltida predikan och dess problem och kastar nytt ljus över den tid i vilken Birgittas uppenbarelser kommo till.

David Lindquist har i sin undersökning: *Hovförsamlingens liturgiska tradition 1614—1693* (Lunds universitets årsskrift, 51 s. kr. 3:—) framdragit en del nytt material, som kastar ljus över den speciella liturgiska tradition, som med utgångspunkt i Karl IX:s handbok för hovförsamlingen av år 1602, höll sig kvar vid det svenska hovet under nära hela 1600-talet, och som var av den art att en ålandsprost år 1650 måste varna sin sacellan för att införa ovanliga kyrkoceremonier efter slottskyrkan i Stockholm. Hovtraditionen tyckes ha varit präglad av reformert pietism med liturgisk asketism och kommunion förrättad privatim »i Wrår och Wincklar». Det starka inflytandet från Tyskland, förmedlat genom drottningarna, har sannolikt gjort det möjligt för denna hovtradition att med vissa modifikationer bevaras tills det på 1660-talet skedde en anknytning till den gamla svenska traditionen. Först genom Karl XI:s enhetsverk avslutades utvecklingen med uniformiteten 1680, varigenom dock icke skapades en fullständig likformighet med huvudstadens övriga församlingar.

Den lärde bibliotekarien *Bror Olsson* tecknar i sin bok: *Från Martin Luther till Sven Lidman* (Gleerups förlag, 185 s. kr. 5:—) gamla andaktsböckers historia. Man skulle önska att en modern människa, vars huvudsakliga litteratur är veckans nummer av *Veckojournalen* eller *Idun* eller andra alster av dagslädenatur, vilka rätt raskt hamna i sopnedkastet, finge denna bok i hand under någon period av sitt liv, då hon gjorde sig tid att läsa. Hon skulle få höra berättas om böcker, som legat solkade och med mörknade blad på hennes mormors byrå, postillor, andaktsböcker, som hon fått i arv, böcker som tålt att nyttjas, släktled efter släktled; vilket slitstarkt gods! Här får läsaren vara med om en inventering av den klassiska andaktslitteraturen, gjord med hänsyn till den svenska läsekretsen. Man häpnar över den seghet med vilken dessa andaktsböcker ha hållit sig kvar i den svenska »bokhandeln». Bara en sådan bok som *Kristens resa*, i sitt hemland,

England, den näst bibeln mest spridda boken, har omtryckts i Sverige 60 gånger sedan 1727, då den först översattes av direktören för Ostindiska kompaniet, Magnus Lagerström. Olsson drar fram många andaktsböcker av eljest okända män, som sprängt gränserna mellan folken och skapat en gemenskap av för varandra okända läsare. Här och var livas framställningen av intressanta notiser, så som när han erinrar om Elfving's omdöme om David Hollazius: Nådenes ordning. Han kallade den: Nådens oordning.

Med glädje ser man ett par nya upplagor av ett par för det kyrkliga förnyelsearbetet värdefulla arbeten. *Bo Giertz' bok Kyrkofromhet* (Diakonistyrelsens bokförlag, 211 s. kr. 3:75) och *Fred Linderoth och Sven Nordmark läsebok: Den svenska kyrkan* (samma förlag, 456 s. kr. 9:75) ha redan i sina tidigare upplagor här omnämnts och de ha synbarligen vunnit många läsare och säkerligen också många vänner, som med nöje och tacksamhet fördjupa sig i dessa goda arbeten också i deras nya upplagor, vilka omarbetats med hänsyn till de nya kyrkliga böcker, som vi fått.

I en lika vacker som lätthanterlig ny upplaga har även domprosten i Stockholm *Olle Nystedts betraktelsesamling: När dagen börjar* (Diakonistyrelsens bokförlag 490 s. kr. 7:50) utkommit. Den har redan hunnit bli allmänt uppskattad och vida spridd. Den nya upplagan utgör ett omtryck av de äldre och tarvar här icke utförligt omnämnande. En präktig julgåva.

Hänsyn till Kyrkans nya böcker har kyrkoherden *A. O. T. Hellerström* tagit i sina små skrifter: *Högmässan* (22 s. 50 öre) och *De svenska gudstjänstböckerna* av år 1942 (39 s. 1:— kr., båda Diakonistyrelsens förlag), små kompendiariska översikter av de nya gudstjänstordningarna och med en del historiska uppgifter om olika liturgiska moment. En lika nyttig som nödvändig hjälpkälla för undervisningen och för orientering över huvud taget i de nya ordningarna.

En utförligare överblick av dessa ting ger *Gunnar Forkman i Gudstjänst och församlingsstyrelse* (Gleerups förlag, 272 s. kr. 12:50). Den kyrkorättslärd utgivaren har här samlat ett mycket stort material, av stort värde för ett rätt bedömande av gudstjänsten och dess olika sidor, också de rent praktiska. Med den kyrkorättsliga kunskapen förenar han en lång erfarenhet i prästerlig tjänst. Allt detta har samverkat till att Forkman givit oss en handledning, som borde sättas i händerna ej blott på präster utan också på alla de lekmän, som ha med gudstjänst och för-

samlingsliv och kyrkostämmor att skaffa. Just beträffande gudstjänsten och dess yttre former har han många förträffliga och kloka råd att ge, även om man, naturligtvis, i åtskilliga punkter kan ha olika uppfattning, exempelvis i fråga om de liturgiska färgerna och deras fördelning över kyrkoåret. Men också för den som behöver föröka sina insikter i de kyrkligt-kommunala lagarna är Forkmans sammanställning förträfflig, inte minst på grund av författarens omfattande kunnighet i fråga om lagtolkning.

Slutligen må uppmärksamheten riktas på ett par på Diakonistyrelsens förlag utgivna antologier: *Vid gott mod*, en andaktsbok vid sjukdom och sjukvård, sammanställd av *Dick Helander* och *John Nilsson* samt *Ungdom*, en antologi av *John Nilsson* (den förre 216 s. kr. 3:75, den senare 220 s. kr. 3:75) båda innehållande bibelord, psalmer och andra dikter, korta kärnord och betraktelser och båda två utsökt vackert illustrerade med väl reproducerade fotografier. De äro ett par förträffliga presentböcker för den som söker något uppmuntrande och uppbyggande att skänka en sjuk eller en ung människa.

Arthur Adell.

Tilltalande bisättningshus vid Söndrums kyrka.

Det är ingen tilltalande syn att se död människas kista i väntan på jordfästningen stå inställd i en kyrkas redskapsskjul bland spadar, spett och undanslängda vissna begravningskransar eller bland vedstaplar och tomma tjärtunnor i en kyrkas vedbod. Bilden verkar måhända överdriven, men förf. kan intyga syn för sägen. Så har skett och så sker understundom ännu på landsbygden i de fall, där de kyrkliga myndigheterna icke ordnat med värdigt bisättningsrum beroende på gammal slentrian och brist på initiativ att bryta denna. Hur välgörande är det icke därför, när man såsom i Söndrum i Halland träffar på ett bisättningshus, som till planläggning och konstnärlig utsmyckning måste betraktas såsom något ganska enastående för svensk landsbygd.

I samband med en välplanerad utvidgning av kyrkogården uppfördes 1939 ett bisättningshus, som har erhållit en förnämlig gestaltning. Såväl kyrkogårdsutvidgningen som bisättningshuset ha